

Coşkuyla Ölmek: Şule Gürbüz Hikayelerinde Şizoid Görüngü

Hasan AVCI¹

Özet

Son dönem Türk Edebiyatı'nın önemli yazarlarından biri olan Şule Gürbüz eserlerindeki dil ve karakterleri ile dikkat çekmektedir. Şule Gürbüz öykülerine yansıyan karakterlerin içsel konuşmaları, var olmanın getirmiş olduğu kaygıyı yaşayan hikâye kahramanları, yalnız ve insanlarla arasına mesafe koyan hayatı ve ölümü sorgulayan cümleler şizoid kişilikleri akla getirmektedir. Gürbüz'ün, Coşkuyla Ölmek kitabında yer alan Akılsız Adam ve Akılsız Adamın Oğlu Sadullah Efendi öyküleri çalışmamızın temelini oluşturacaktır. Harry Guntrip, Şizoid Görüngü kitabında şizoidin en temel belirleyici özelliğinin içedönüklük olduğunu belirtir. Şizoid kişiliklerin, nesne ilişkilerinde yaşadığı birincil ilişkisel çatışma olan yakınlık ve uzaklık, sevgi ve korku meseleleri ile ilgili olduğu düşünülen Akılsız adamın oğlu Sadullah Efendi'nin içe dönük dünyasından yola çıkılarak şizoid görüngü detaylı olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şizoid Görüngü, Şule Gürbüz, Öykü

Dying with Enthusiasm: Schizoid phenomenon in the stories of Şule Gürbüz

Abstract

Şule Gürbüz, one of the important writers of the recent Turkish Literature, draws attention with her language and characters in her works. The inner speeches of the characters reflected in the stories of Şule Gürbüz, the heroes of the story who experience anxiety brought about by existence, loneliness and the sentences putting distance to people and questioning life and death, bring to mind schizoid personalities. The Stories of Gürbüz, *The Mindless Man* and *Sadullah Efendi, Son of the Mindless Man*, which are included in the book *Dying With Enthusiasm*, will form the basis of our work. Harry Guntrip, in his book *The Schizoid Phenomenon*, states that the basic defining feature of schizoid is introversion. The Schizoid phenomenon has been discussed in detail based on the introverted world of *Sadullah Efendi, the son of the Mindless Man*, who is thought to be related to the primary relational conflict that schizoid personalities experience in object relations, such as closeness and distance, love and fear.

Giriş

Son dönem Türk Edebiyatı'nın önemli yazarlarından biri olan Şule Gürbüz, eserlerindeki kullandığı dil ve karakter tasvirleri ile farklı bir çizgi oluşturmuştur. Şule Gürbüz öykülerinde yabancılaşma, içsel konuşmalar, varoluş kaygısı yaşayan, yalnız, insanlarla arasına mesafe koyan hayatı sorgulayan karakter örüntüleri ve cümleler dikkat çekmektedir. Özellikle Kambur öyküsü ve Coşkuyla Ölmek kitaplarında yer alan karakterlerin iç dünyalarından yansıyan konuşmalar şizoid görüngüyü akla getirmektedir. Özkan (2020), genel itibarıyla roman ve hikâyelerde yabancılaşma olarak tanımlanan ve varoluşsal bir süreç olarak yorumlanan durumun şizoid karakterlerle ilgili olduğu görüşündedir. Edebiyat içerisinde sıklıkla yer bulan yabancılaşma, varoluş ve hiçlik sorunu farklı karakterler üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Kafka'nın dünyanın ağırlığını böceğe dönüştürerek kapatmaya çalışan Gregor Samsa'sı, Yusuf Atılgan'ın bir otel odasına sıkışmış dünyadan kopuk, yalnız Zebercet karakteri, Kürk Mantolu Madonna'nın silik ama derin duygular taşıyan sessiz adamı Raif Efendi karakteri, Camus'un Yabancı romanının dünyaya kayıtsız karakteri Meursault gibi farklı karakterler kendine özgü iç dünyaları ve insanlara mesafeli duruşları ile farklı kişilik örüntüleri psikoloji literatürü için önem

1 Uzm. Psikolojik Danışman/MEB

taşımaktadır. Özellikle son dönem Türk edebiyatı içerik ve yazarlar açısından incelendiğinde yabancılaşma, yalnızlık gibi kavramların birçok eserin merkezinde yer aldığı görülmektedir (Balık, 2011). Tezer Özlü'ye ait Yaşamın Ucuna Yolculuk kitabını inceleyen Taşdemir ve Asutay (2019), bir yere ait olamama duygusunun yazarın yazılarında yoğun bir yalnızlık duygusu ile kendini hissettirdiği görüşündedir. Turgut Uyar şiirlerinde yalnızlık temasını inceleyen Koç (2019), varoluşçu bireylerin yalnızlığından bahseder. Ona göre derin bir acı içinde olan varoluşçu bireylerin bu acısının kaynağı hem kendisini hem de yaşadığı evreni anlamak için çaba göstermekte ve bu yalnızlığa sebep olmaktadır. Yalom (2011: 20) Varoluşçu Psikoterapi kitabında "*Birbirimize ne kadar yakınlaşırsak yakınlaşalım en sonunda arada kapatılmaz bir boşluk kalacaktır; her birimiz varoluşa tek başımıza başlarız ve varoluştan tek başımıza ayrılmalıyız.*" Yalnızlığın bir varoluş biçimi olduğu görüşünü dile getirmektedir. Yalnızlığın yanı sıra yabancılaşma da edebi metinlerin psikolojik boyutu ile incelenmesinde ilgi alanı olmuştur. Yabancılaşma, günümüzde toplum içinde oluşan nesnel olarak görebileğimiz bireyin kişilerden ayrışma durumunu anlatmaktadır (Johnson, 1975). Bağcı (2016), Camus'un Meursault karakteri ile Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam romanında yer alan Bay C.'yi toplumsal yabancılaşmanın kahramanlarıdır çünkü ikisi de umursamaz ve hayata kopuk bir duruş sergilemektedirler. Aynı görüşü Yusuf Atılgan öykülerindeki yabancılaşmayı inceleyen Ankaş (2021) Bay C ve Zebercet'in, kendilerini diğer insanlar gibi görememenin getirmiş olduğu yalnızlık neticesinde yabancılaşmış kişiler olduğu görüşündedir.

Şule Gürbüz, İzdiham dergisine verdiği bir röportajda "*Dünyaya alışmak onun bir parçası olmak değil, bu cefrin içinde ayrı durabilmek gerçek temizlik ve bir anlamda da kurtuluştur. Dünya ne yapıp edip kendine alıştırmaya, kabulüne çalışırken buna karşı durabilmek derin bir yalnızlık, müthiş bir mukavemet ister.*" diyerek dünyaya mesafe koyan şizoid karakterleri aklımıza getirmektedir. Coşkuyla Ölmek kitabında yer alan Akılsız Adam ve Akılsız Adamın Oğlu Sadullah Efendi öyküleri çalışmamızın temelini oluşturacaktır. Akılsız Adam öyküsü ve devamı niteliğinde olan Akılsız Adamın Oğlu Sadullah Efendi öyküsünde yer alan cümleler değerlendirildiğinde şizoidin nesne ilişkilerinde yer alan yaklaşma ve yaklaşımla yutulacağına dair endişe neticesinde uzaklaşmalar karşımıza çıkmaktadır. Babanın kendi istediği karakterde bir çocuk yetiştirmek için evlenmesi ile başlayan hikâye, çocuk ve babanın gözünden ayrı ayrı aktarılmıştır. Babanın düşünceleri ve oğlunun yaşadıkları arasındaki derin uçurumun yanı sıra babanın kendi uzantısı olarak gördüğü çocuğunun aslında bambaşka bir hayatı yaşadığı anlatılmaktadır. Özellikle babanın süt emzirme döneminden sonra artık sana ihtiyacımız kalmadı diyerek anneyi çocuğundan ayırması ve neticesinde çocuğun annesiz büyümesinin şizoid görüngünün oluşumuna etkisi anlatılmaya çalışılacaktır.

Şizoid Kişilikler

Seans odasına gelen bazı danışanlar, kendi iç dünyalarındaymişçesine konuşur ve sanki siz orada yokmuş gibi davranabilir veya büyük bir sessizlikle sizin vereceğiniz tepkilere göre hareket etme ihtiyacı hissederler. Şizoid kişilik örgütlenmesi olduğu düşünülen bir danışana seans içerisinde oturduğu koltuğun kapağına en yakın kısmına her an kalacakmış gibi oturmasının sebebi sorulduğunda "Buranın ağırlığına ve kendimi anlatmaya dayanamıyorum." diyerek kendisini ifade etmek konusunda yaşadığı sıkıntıyı dile getirişine sıklıkla tanıklık edebiliriz. Guntrip(2003), hayatla ve insanlarla bağlantı kurmakta zorluk, iletişimsizlik, kendini diğer insanlardan ayrı ve yabancı hissetme ya da hayatta bir amacının olmaması, hiçbir şeyden lezzet alamama gibi genellikle kişilerin depresyon olarak tanımladıkları fakat depresyondaki öfke ve saldırganlığın suçluluk olarak içe yöneldiği durumdan tamamen farklı bir yapı olarak nesnenin olmadığı ve tamamen iç dünyasında yaşayan kişileri, şizoid kişiler olarak tanımlar. DSM-5'te kişilik bozuklukları içerisinde Şizogibi (Şizoid) Kişilik Bozukluğu olarak betimlenen erken erişkinlik dönemlerde başlayan ve farklı durumlarda ortaya çıkan sosyal ilişkilerden kopuk, duygularını fazla göstermeme, yakın ilişkilere girmekten hoşlanmama, çoğunlukla yalnız etkinliklerde bulunmayı tercih etme, cinsel ilişkiye çok az ilgi duyma gibi özelliklerle betimlenmiş yaygın örüntü olarak tanımlanmaktadır (APA, 2013). Şule Gürbüz öyküsünde yer alan Sadullah Efendi'yi betimlerken: "*Sadullah Efendi sanki bir kaplumbağaydı da az yaşmak, dokunmak başını içeri kaçırmasını kâfi idi*(Gürbüz, 2017)." demesi şizoid kişiliklerin nesne ilişkilerinde yaşadığı birincil ilişkisel çatışma olan yakınlık ve uzaklık, sevgi ve korku meseleleri ile ilgili olduğuna bir gönderme olarak görülmektedir (Williams, 2014). Aydın(2019), şizoidlerin kalabalık ortamlar yerine tek başına oldukları ortamlara yöneldiklerini, yaşamın onlar için anlamı tek başına oldukları anlarla sınırlı olduğunu belirtmiştir. *Şizoidlerin içinde bulunduğu bu kararsızlık hali, ilk bakışta duygusal olarak bağımsız görünüşüyle insanlara mesafeli fakat yakınlık kurma isteği ve duyarlılığı kapatan bir ambivalans durum olarak nitelendirilmiştir* (Thylstrup ve Hesse, 2009).



Klein (2013: 17) ise son yüzyıl içerisinde kabul gören bu kişilik bozukluğunun nesne ilişkileri ekolünün katkısıyla şizoid kavramının yeni bir anlama kavuştuğunu ve dış dünyadan kopuk, kendi iç dünyasında yaşayan kişiler olarak tanımlandığı görüşünü dile getirmiştir. Başka bir görüşte ise şizoid uyumsuz olarak tanımlanmış; şizoidin bu tavrına bakılarak, duygusal soğukluğu, kendine özgü otizmi ve bölünmüş benliği akla geldiği görüşü savunulmuştur (Alvarez, 2003). Şahin (2021: 52), şizoid kişiliklerin özelliklerini, ailesi ile birlikte olsa bile yalnız olmaktan hoşlanan, insanlarla iletişim kurmak zorunda olmadıkları soyut, felsefi veya yazılım gibi uğraşları olan, az gülen, insanlarla iletişiminde az tepkiler veren, duygularını çok az gösteren kişilikler olarak sıralamıştır. Genel olarak, şizoid kişiliklerin iki ayrı sınıf içinde değerlendirilen yazarlar, şizotipal kişilik bozukluğu kapsamında duygularını çok az gösteren bir karakter örüntüsü ile kendi içinde yaşayan kaçınan kişilik bozukluğu kapsamında değerlendirilebileceği görüşündedirler (Trienwasser ve diğerleri, 2012). Akhtar (1987), şizoidin kaçınan kişilikten temel farkının, kaçınan kişiliklerin insanlarla birlikte olma ve topluma katılım isteğinin olduğu, şizoidin ise tek başına olmayı kalabalığa tercih etmesi insanların kabulü veya reddine karşı dayanıklı olduğu görüşündedir. Şizoid kişilikleri ayırt edici tanıma öne çıkan en önemli konu görüşmelerinde karşısındaki kişiye iyi bir izlenims bırakmak konusunda kayıtsız kalmalarıdır (McWilliams: 244). Guntrip, (2003: 13) "Şizoid durum öncelikle dış nesne ilişkilerini ortadan kaldırmaya ve kopuk, *geri çekilmiş bir biçimde yaşama çabasına dayanır.*" diyerek şizoid kişiliklerin temelde yalnızlık gayreti içinde olduğu görüşünü savunur. Son yayınlanan Psikodinamik Tanı Kılavuzu-2' de şizoid kişilikleri kendi başlarına oldukları zaman daha mutlu ve bir başkasının yanında bulunduğu zamana göre daha rahat ettiklerini belirtilmektedir. Şizoid kişilikleri Tablo-1'de belirtilen özellikler konusunda tanı konulmaktadır (McWilliams ve Shedler:2020:47).

BAŞLICA ÖZELLİKLER
Etkili olan yapısal-olgunlaşma örüntüleri: Aşırı hassas, çekingen, kolaylıkla aşırı uyarılan; muhtemelen psikoza eğilimli
Temel gerginlik/Saplantı: Yakınlık korkusuyla yakınlık özlemi arasındaki çatışma.
Başlıca Duygulanımlar: Aşırı uyarım durumunda olan genel duygusal acı; duyguları o denli güçlüdür ki baskılanması gerektiği düşünülür.
Kendisiyle ilgili tipik patojenik kanaatler: "Bağımlılık ve sevgi tehlikelidir."
Başkasıyla ilgili tipik patojenik kanaatler: "Sosyal dünya ihlalci ve işgalcidir, seni tehlikeli şekilde içine çeker ve boğar.
Başlıca savunmalar: Hem fiziksel hem de zihinsel geri çekilme, fantezilere kaçma ve nevi şahsına münhasır meşguliyetler.

Tablo 1 Şizoid Kişilikler: Psikodinamik Tanı Kılavuzu kitabından alınmıştır.

Guntrip (2003), şizoid kişiliklerin özelliklerini tanımlarken dokuz ana başlıktan bahsetmiştir. Hikâye ait cümle analizlerinde faydalanmaya çalıştığımız ve şizoid kişilikleri tanımada yardımcı olan bu başlıklar şunlardır:

- İçe dönüklük
- Geri çekilmişlik
- Narsisizm
- Kendine yeterlilik
- Üstünlük duygusu
- Duygulanım kaybı
- Yalnızlık
- Kendine Yabancılaşma
- Gerileme

Melanie Klein'in başını çektiği nesne ilişkileri okulu şizoid kişiliklerin erken intrapsişik yapılarının anlaşılmasında önemli katkılar sunmuştur. Ralph Klein, Melanie Klein'a göre şizoid demenin aslında bölme demek olduğu düşüncesindedir. Ona göre bölme çocuğun kaotik iç dünyasına iyi ve kötü algısını ayrı tutarak içselleştirmeye yarayan bir savunmadır. Bu nedenle Klein'in katkısının şizoid kişiliklerin karakter patolojisi üzerine olduğu düşüncesindedir (Klein, 2013:8).

Fairbairn de şizoid kavramının anlaşılmasına katkılar sunmuştur. O da Melanie Klein gibi karakter patolojisi üzerine yoğunlaşmış ve daha geniş kapsamlı bir tanım sunmaya çalışmıştır. Fairbairn, psikopatolojiyi nevrotik, şizoid ve psikotik olmak üzere üç temel düzey olarak görmektedir (Klein, 2013:10). Ona göre şizoidlerin intrapsişik yapısı sosyal ilişki kurma ihtiyacı ile mesafe kurma ihtiyacı etrafında döner. Fairbairn, Nesne ilişkilerinin önceliğini ortaya koyduktan sonra dikkatini çocuksu nesne ilişkilerinin endopsişik yapılar olarak içselleştirilmesine çevirir. Ona göre, ego, annesel eksiklikler nedeniyle yaşanan intrapsişik travmaların sonucu olarak, yarılma yaşar ve doyurmayan ebeveyn nesnesi introjeksiyon yoluyla içeri alınır (1954, sf.107). Köroğlu, 2000: 24), şizoidlerin iletişimlerinin "amorf" bir şekilde olduğu görüşündedir. Ona göre şizoidler şekilsiz ve nitelsiz bir karakterdedir ve olayları ayırt etmek konusunda zorlanmaktadır.

Harry Guntrip, Şizoid Görüngü kitabında şizoidin en temel belirleyici özelliğinin içedönüklük olduğunu belirtir. Ona göre şizoid coşkusal bakımdan dış gerçeklikten kopmuş, tüm yaşamsal enerjisi ve istekleri içsel nesnelere yöneltilmiştir. Bu nedenle zengin bir fantezi dünyasına sahiptir. Bu durum daha ağır boyutlarda geri dönüş yoluyla ana rahmine dönüşe kadar varmaktadır (Guntrip, 2003). Guntrip'e göre şizoid hastanın ilişkisel bir kalıbı vardır. Guntrip, şizoid hastanın güvenliğini sağlamak için ilişkiyi sürdürme çabası ile bağımsızlığını ve özgürlüğünü sağlamak için nesneden uzaklaşma ve nesne ile arasına mesafe koyma arasında gidip gelmesini dilemma olarak tanımlamıştır (Klein, 2013). Akhtar (2009: 14), bu uzaklaşmaya rağmen şizoid kişiliklerin içte derin bir ilgi barındırdığı ve ilişki arayışı içinde olduğu görüşündedir.

Şizoidlerde İntrapsişik Yapı

Şizoid kişilik bozukluğuna sahip kişilerin çocukluk yaşantılarında narsisist ve borderline kişiliklerden farklı olarak çocuk, ailesinin sevgisini elde etmek için yaptığı tüm girişimler sonuçsuz kalmıştır. Çocuğun bu çabaları her seferinde çocuğu görmezden gelme, umursamama ve çocuğun acı çekmesine yol açan örtük davranışlarla cevaplanmıştır. Diğer kişilik bozukluklarına baktığımızda öfkeyle veya güçle bir şekilde nesne ile bağlantı kurdukları görülürken şizoidler için tek alternatif kalmaktadır; ya onların sevgisini kazanmak için bu sadist ve umursamaz tavrı kabullenerek bağlantı kuracak ya da kendi kabuğuna çekilerek ilişki kurmaktan vazgeçecektir. Bu durum şizoid kişilerin başkaları ile olan ilişkilerinde "kendini iyi hissetme" duygusunu yaşayamadıkları anlamına gelir (Katz, 2017: 150). Şizoid hastalarla çalışan terapistlerin sıklıkla gözlemleyeceği aile yapısı, işgal eden bir anne ve katı, aceleci ve hataları yaralayıcı bir şekilde çocuğun yüzüne vuran babalardır (Williams; 2014:235). Guntrip (2003: 24), bu durumu çocuğun kendisini sevmesini arzulaadığı nesnelere karşı tıpkı yemek yeme davranışında olduğu gibi bir açlık hissettiğini ve fakat bu ihtiyacını inkâr ederek kendisine yönelerek geri çekildiği görüşündedir. Böyle bir aile ortamında yetişen çocuğun iç dünyasında nesnelere tam ve bütün değil bölünmüştür. Wolf (1991), şizoid kişiliklerin çocukluğu ve yetişkinliğine yönelik yaptığı çalışmasında şizoid kişiliklerin çocukluk özelliklerini beş başlık altında toplamıştır. Bunlar:

1. Özellikle erkek çocuklarda daha sık görülen yalnızlık
2. Empatinin bozuk oluşu ve duygusal ayrılma
3. Zihinsel yapının özellikle tek amaç doğrultusunda gitmede katı oluşu
4. Hassasiyet artışı ile ortaya çıkmasına neden olan paranoyak fikirler
5. Özellikle kız çocuklarında aşırı iletişim de dahil olmak üzere alışılmadık veya tuhaf iletişim tarzları.

Şizoid kişilerin iç dünyası bölme savunma mekanizması yoluyla iki parça birime bölünmüştür. Masterson, şizoidi diğer kişilik bozukluklarında olduğu gibi iki ayrı birim olan libidinal ve agresif birimden olduğu görüşündedir. Libidinal birimde daha çok efendi köle ilişkisi aktifken agresyon birimde saldırgan nesne/sürgünde kendilik birimleri vardır (Özakkaş, 2012). Şizoid kişilerdeki bu birimler libidinal birimde efendi/köle birimi ve agresyon biriminde ise sadistik nesne/



sürgündeki kendiliktir. Diğer kişilik bozukluklarının aksine şizoidler temel bağlanma birimi efendi/köle birimden çok bağlanmama birimi sadistik nesne/sürgündeki kendilikte güvende hissettikleri yer olduğu için bu güvenliği sürdürmek amacıyla saldırgan ve yok edici sadist nesneden uzak durmak için kendilerini sürgüne göndererek sosyal ilişkilerden uzaklaşırlar(Klein, 2013:67). Efendi/Köle parça biriminde şizoid kişinin duyguları her an ortaya çıkabilir çünkü yakınlık onlar için yutulmayı içermektedir. Şizoid hasta için ev, bağlanmama birimi olan yeridir yani sürgündeki kendilik olmasının sebebi kendilerini izole ederek güvenliğini sağlamış olmalarıdır. Çünkü onun temel endişesi sadistik nesne karşısında kendisini tehlikelerden emin hissetmektir(Özakkaş, 2012). Şizoid kişilerin birincil ilişkisel çatışması yakınlık ve uzaklık, sevgi ve korku meseleleriyle ilgilidir(Williams, 2014). Şizoid kişinin dilemması olarak adlandırılan durum bir tarafla insanlarla yakın ilişkiler kurmak isteyen fakat bu yakınlık nedeniyle diğer kişilerin onları kuşatacağı korkusuyla kendilerini güvende tutmak için derin bir çaba içine girebilirler. Klein(2013:77) el koyucu nesne olarak adlandırdığı şizoid kişilerin önemseydiği her şeyin er ya da geç nesne tarafından ele geçirileceğini hissetmek olarak belirttiği bu durum şizoidin güvenlik mesafesi için önem arz etmektedir. Fairbrain'e göre bu şizoidin birincil kaygısı olan kişilerarası mesafeyi koruma kaygısını kapsamaktadır. Guntrip(2003), şizoidin duyduğu bu kaygı sebebiyle kendisini tüm nesne ilişkilerinden soyutladığını ileri sürer. Ona göre şizoid kişi nesneyle olan ilişkisindeki git gel yüzünden çok yoğun bir kaygı yaşar ve çevresiyle arasına başkalarının ona erişemeyeceği bir duvar ördüğünü belirtir. Winnicot şizoidlerde oluşan geri çekilmenin kaynağının nüfuz eden, çocuğunu uzantısı gibi görüp onun üzerine çok düşen ve yatırım yapan, aşırı karışan ebeveyn tutumlarından oluşur der. Williams'a göre boğucu bir annesi olan şizoid erkek yakın dönem popüler edebiyatın başlıca kişilerinden biridir ve akademik yayınlarda bile bu kişiye rastlanabilir(Williams, 2014:234).

EFENDİ KÖLE PARÇA BİRİMİ	SADİST NESNE SÜRGÜNDEKİ KENDİLİK PARÇA BİRİMİ
<p>Parça Nesne Tasarımı:</p> <p>Manipülatif, zorlayıcı, efendi, ilişki kurmak değil kontrol etmek isteyen anne parça nesnesi</p>	<p>Parça Nesne Tasarımı:</p> <p>Sadist, tehlikeli, değersizleştirici, mahrum bırakan, terk eden anne parça nesnesi</p>
<p>Duygulanım:</p> <p>Hapsedilmiş ama bağlantı halinde, varlığının tanınmaması, yabancılaşmadığı için rahatlama</p>	<p>Duygulanım:</p> <p>Depresyon, öfke, yalnızlık, kozmik yalnızlık korkusu, ümitsizlik</p>
<p>Parça Kendilik Tasarımı:</p> <p>Bağımlı, kurban, nesne için bir işlev gören köle</p>	<p>Parça Kendilik Tasarımı:</p> <p>Yabancılaşmış, sürgünde yalıtılmış ama kendine yeten, güvenen</p>
<p>Egonun Gelişimsel Duraklaması:</p> <p>Ego Kusurları: Gerçeklik algısı, hayal kırıklığına tolerans, dürtü kontrolü ve ego sınırlarında zayıflık.</p> <p>İlkel Ego Savunmaları: Bölme, eyleme vurma, yapışma, kaçınma, inkar; yansıtma, yansıtımlı özdeşim; gerçek ilişkilerin yerine fantezilerin kullanılması ve kendine güvenme</p> <p>Bölünmüş Ego: Gerçeklik egosu artı patolojik ego</p>	

Tablo2: Şizoid Kişilik Bozukluğunda Bölünmüş Nesne İlişkileri Birimi

Klein (2012: 128), şizoid kişiliklerin terapi sürecinde tedavilerinde kısa dönemli amaçların olması gerektiği görüşündedir. Bunlar:

Kişiler arası anksiyeteyi azaltma: Parça nesne tasarımı içerisinde efendi köle ilişkisini aktive etmeyecek kişiler bulması terapinin temel hedeflerindedir. Bu kişiler genellikle terapistlerdir ve güvenli bir ilişki kurmalarına destek olurlar.

Geri çekilme ya da inzivaya çekilmenin durdurulması: Şizoidlerin sıklıkla kullandığı ilişkiden kaçmak ve insanlarla kurduğu bağın getirdiği sıkıntıyı omuzlayabilmesi için gerek davranışsal gerekse duygusal geri çekilmelerin durdurulması için terapide bu konunun üzerine gidilmelidir.

Kişiler arası bağlantıyı ve iletişimi teşvik etmek: Şizoid dilemmanın getirmiş olduğu kaygıyı azaltmak için göstermiş olduğu uğraşın azaltılması ve kişilerarası ilişkileri deneyimleyerek kendisini güvende hissedeceği ve tatmin olacağı ilişkilere teşvik edilmesi terapinin temel hedefleri arasında olmalıdır.

Coşkuyla Ölmek

Şule Gürbüz'ün dört farklı öyküden oluşan kitabıdır. Kitap içerisinde yer alan Akılsız Adam ve Akılsız Adamın Oğlu Sadullah Efendi birbirinin devamı niteliğindedir. İlk öyküde Akılsız Adam'ın gözünden evladı Sadullah anlatılırken ikinci öyküde Sadullah Efendi babasını anlatmaktadır. Bu iki öyküde baba ve oğulun dünyalarından ne kadar kopuk ve birbirinin çok farklı karakterler olduğu göze çarpmaktadır. Akılsız Adam Refik İyisoy ismiyle karşımıza çıkmaktadır. Kafasında istediği proje çocuğu büyütme için evlenir ve oğlu biraz büyüdüğünde annesinden ayrılarak kendi istediği proje çocuğu yetiştirmekle uğraşır. Sadullah İyisoy ise babasından o kadar kopuk ve sevgisizdir ki babasının temsil ettiği değerlerden kaçmak için yurtdışına kaçır. Kendisini hafız olarak yetiştirmek isteyen babasını sessiz bir şekilde okumayı reddederek aralarında ortaya çıkan gerilim bu sevgisizliğin ortaya çıktığı yerdir. Sadullah Efendi bunu: "... Ama ben bu nasıl söylenir bilmem, bunu eskiden beri biliyordum, onunla bütünleşemeyeceğimi biliyordum. Sevmediğim, daha doğrusu anlamadığım, idare ettiğim bir oyuna iştirak eder gibiydim. Neyini sevmediğimi bilmediğim zaman bile sevmiyordum(S. 106). Diyerek dile getirir. Bu kopuş süreci neticesinde yurt dışına çıkar orada okur ve evlenir. Fakat ne işinde ne evliliğinde mutlu değildir. Yaşadığı hayatın anlamsızlığı, babasının vefatı sonrası ülkesine dönüşü ile kendi iç dünyasında yaşadığı derin acılarla yüzleştiğini okuruz.

...Sanki bir kaplumbağaydı da az yanaşmak, dokunmak başını içeri kaçırmasına kâfi idi. Kaplumbağanın bu hareketi de zaten hayli tuhaftı(s.59). Simgesel anlamda kaplumbağanın kendisine yakınlık kurmak isteyen birine karşı hissetmiş olduğu yoğun kaygı içe dönmesine ve geri çekilmesine yol açmaktadır. Guntrip'in dış dünyadan kopmak olarak adlandırdığı bu durum şizoidlerin sıklıkla başvurduğu bir yöntemdir(Guntrip, 2003: 39). Ayrıca şizoid kendiliğin evi olarak görülen sadistik kendiliğe karşı güvende hissettiği yer kendi kabuğudur. Çünkü sadistik nesne tehlikeli ve mahrum bırakıcıdır.

Dünya da anca tahammül yeri idi, sabır ve tahammül. Ölmeye sabretmenin yeri idi. Bunun kendiliğinden olmasını beklemeye sabrın ve tahammülün yeri idi(s. 77). Şizoidin gerçek evi olarak görülen ve güvende hissettiği agresif birimi temsil eden sadistik nesne sürgündeki kendilik birimidir. Şizoidin parça nesne tasarımı olan terk eden ve mahrum bırakan anneyi temsil eden sadistik nesne olarak dünya kişide kozmik yalnızlık, öfke ve ümitsizlik duygusu yaratmaktadır. Böyle bir ortamda kişi kendisini yabancılaşmış, sürgünde ve yalıtılmış hissetmektedir. Katz(2012: 153), sadistik nesne parça birimde nesne kötü ve her türlü ilişkiyi reddeden bir hal almaktadır. Kendilik güvende olsa bile kimsenin yanışamayacağı bir yere çekilmiştir fakat bu tam bir insan olamama ve duygusal yoksunluğu beraberinde getirmektedir.

Gittiğimiz şehirler ve kasabalarda babam daha gelir gelmez, kalacağımız yere yerleşir yerleşmez, yanına ne almıyorsa onu yakıcı bir özlemle özlemeye başlıyordu. Bu bazen bir pasta, bazen bir manzara, bazen bir ayakkabı bile olabiliyordu. Ona duyduğu özleme dayanamayı üç günü geçmeden İstanbul'a dönüyorduk. Ama döndüğümüzde babam ne pasta yiyor, ne ayakkabıyı giyiyordu(113). Şizoid hastalar seansa geldiklerinde en sık duyulan sözlerden biri "evimi, çocuklarımı, ailemi, uzaktayken çok özleyorum ama onlarla bir araya gelince bu özlem yerini boşluk alıyor." Türünde cümlelerdir. Williams(2014), şizoid kişilerin temel ilişkisel çatışmalarının yakınlık ve uzaklık, sevgi ve korku meseleleriyle ilgili olduğu görüşündedir. Şizoid kişi nesneden uzaktayken onlarla yakın olmayı isterken yaklaştıkça yutulma tehdidine karşı nesnelere kaçmaktadır. Psikodinamik Tanı Kılavuzu içerisinde yer alan şizoid kişiliklerin başlıca özellikleri arasında temel gerginlik/saplantı: yakınlık korkusuyla yakınlık özlemi arasındaki çatışmadır(McWilliams ve Shedler:2020:48).



Babamın ölümü ile bazen rüyalarımda gördüğüm çölde tek başıma kaldığım duygusu gündüzleri de sık sık beni yokluyordu. Ama sanki bütün dünya bir çöldü de bir ben, hem de sonsuz bir hayatla baş başa kalmıştım(s. 120). Şizoid hastaların intrapsişik yapısına bakıldığında agresyon biriminde yer alan sadistik nesneye karşı kendisini sürgünde hisseden kendilik yer almaktadır. Sadullah Efendi'nin rüyasında gördüğü çöl sadistik nesne olarak dünyaya temsil etmektedir. Kişi bir çölde yaşadığı tek başınalık, mahrum edici ve yıkıcı bir etki yaşatan sadistik nesnenin izlerini taşımaktadır. Klein'a göre şizoid hastaların geçmişinde ihmal, terk edilme ve istismar yaşantıları mevcuttur. Bu mevcudluk durum sadistik nesneyi daha zalim hale getirmektedir(Klein:2013). Sadullah Efendi'nin annesinden erken yaşta ayrılışı ve babanın kendi kişiliğine uygun bir çocuk yetiştirmek isterken yaşattığı ihmalde bu sadistik nesnenin izlerini görülmektedir.

Voleta hayatımı doldurmamıştı ama ben onun da olduğu bir hayata sanki kiracı olarak taşınmıştım. Bu yüzden hiçbir şey, hiçbir değişiklik yapamıyor, çivi çakamıyor, gürültü yapamıyor, ha bire ödüyordum. Ödediklerim bir yerde birikmiyor, günün, ayın, yaşayabilmenin bedeli oluyordu(s. 126) Şizoid kişiler, insanlarla iletişime geçtiklerinde efendi/köle birimi aktifleşir. Burası şizoid için güvenlik duygusunun tehlikeye girdiği yer olduğu için iletişim halinde olduğu nesne efendileşir. Nesne manipülatif, zorlayıcı ve ilişki kurmaktan çok kontrol etmek isteyen anne gibi tehlikelidir. Bunun bedeli olarak şizoid kendilik kendisini bağımlı ve kurban işlevi görmektedir. Bu durum şizoid kişiye bağlantı halinde olsa bile hapsedilmişlik hissi yaşatmaktadır. Varlığı tanınmış olmasının getirmiş olduğu yanında kaçma derin bir kuşatılmışlıkla kaçma isteği de etkisini göstermektedir(Katz, 2017: 152).

Dünyadan kesilmiş bir dilim et gibiydim de etin kalan kısmı ile hiçbir duyu alışverişim yoktu. Ondan kesilmiş bir parça olduğumu da duymuyordum. Öyle baygın, kendi kendime yana yatmış sanki belirsiz bir kan sızdırarak duruyordum(s. 127). Guntrip(2003), şizoid kişilerde duygulanım kaybı ve bir şey hissetmemenin bu tablonun genel bir sonucu olduğu görüşündedir. Klein(2013) ise Guntrip'ten yola çıkarak şizoid hastaların sıklıkla "ne hissettiğimi bilmiyorum" diyerek şikayet ettiklerini belirtir. Bu durum şizoidlerdeki temel duygu hislerine anlam verememek olduğu için dissosiyatif görüngüden ayrılmaktadır. Kişi tamamen hissiz oluşundaki temel faktörün travmatik yaşantılar olduğu görüşündedir.

...yürüyüşe çıktığımda, şehirlerde dolaşır ya da bir şey içerken kendimi akvaryum seyrederek gibi hissediyor ama bazen de içinde miyim dışında mı onu bilemiyordum(s.127). Guntrip'e göre kişinin benliğinden uzaklaşması dissosiyatif bir savunmadır. Kişi kendini sanki dışardan izliyormuş gibi bir duygu ile hareket etmektedir. Bunun kaynağında ise yalnızlık duygusunun getirmiş olduğu gerilim kaynaklı anksiyete yatar(Klein, 2012: 29).

Babam hiç olmamış gibi gerçek bir kimsesizlikteyim. Tutunabileceğim bir şey yok, tutunmayı ister miydim, o da belli değil. İnanacağım bir şey yok, ister miydim, o da belli değil. Sadece bu katılıktaki bir şeye mukavemetim yok. Çok acıtırıcı bir sertlikteyim(s. 138). Guntrip'in şizoidleri tanılamada kullandığı temel başlıklardan biri de yalnızlıktır. Ona göre dünya üstündeki tek başınalık ve kimsesizlik duygusunun temeli içedönüklük ve insan ilişkilerinden uzak kalmasının sonucudur(Klein ve Masterson, 2012:20). Guntrip(2003:), bu isteğin sevgi özlemi ve dostluk kurma isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtir. Şizoid hastaların terapiye gelmelerinin en önemli sebeplerinden biri de yalnızlık duygusu olarak gösterilmiştir(Katz, 2017: 148).

Sonuç

Şizoid kişilik bozukluğu üzerine çok fazla çalışma olmamakla birlikte özellikle nesne ilişkileri kuramcılarının alana yapmış olduğu katkılar neticesinde dikkat çekmeye başlamıştır. Edebiyat, Felsefe gibi alanlarda sıklıkla yalnızlık ve toplumdan ayrışma olan yabancılaşma kavramına gönderme yapılmıştır. Fakat derinlere inildikçe karakterlerde öne çıkan kişilik özellikleri bizlere şizoid kişiliklere has özellikleri çağrıştırmıştır. Şule Gürbüz'ün Akılsız Adamın Oğlu Sadullah Efendi'ye ait cümle analizlerine bakıldığında şizoid kişilikleri anlatan yalnızlık, duygu yitimi, kendi kendine yetme, benlik yitimi, içe dönüklük gibi tanımlayıcı özelliklerin yanı sıra efendi köle ve sadistik nesne sürgündeki kendilik parça birimlerini anlatan cümle kurguları karşımıza çıkmaktadır. Şizoid kişilik bağlamında değerlendirilen Sadullah Efendi karakteri şizoid görüngüyü temsil etmek açısından farklı bir bakış açısı geliştirmemize katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Roman, öykü ve şiirlere yansıyan kişilik yapılarında narsisistik, borderline veya şizoid yapıların izlerini görmemiz mümkündür. Klinik anlamda bu yapıları anlamamızı ve yorumlamamızı kolaylaştıran bu tasvirler yazarların kendine has üslubuyla daha anlaşılır hale gelmektedir. Şule Gürbüz öykülerinde yer verilen karakterlerin tahlili, kendine has yorumları ve konuşmaları psikoterapi perspektifinde insanı anlamamız ve tanımamıza yardımcı olmuştur.

Kaynakça:

- Akhtar, S. (1987). *Schizoid Personality Disorder: A Synthesis of Developmental, Dynamic, and Descriptive Features*. *American Journal of Psychotherapy*, 41(4), 499–518. doi:10.1176/appi.psychotherapy.19
- Akhtar, S. (2009). Ağır Kişilik Bozukluklarının Tanı ve Sağaltımı İçin Başvuru Kitabı. (Alkan, M. Ve Gürdal, C. Çev.). İzmir: Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri.
- Alvarez, M. P. (2003). The schizoid personality of our time. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 3(2), 181-194.
- Aydın, A. (2019). Kentleşme ve Şizoid Kişilik. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 463-469.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). DSM-5 tanı ölçütleri başvuru el kitabı. E Köroğlu (Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 329.
- Ankay, N. (2021). Yusuf Atılgan Öykülerinde Yabancılaşma. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (71), 241-255.
- Bağcı, H. (2016). Aylak Adam ve Yabancı Romanında Yabancılaşma. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (29), 135-149.
- Balık, M. (2011). Edip Cansever'in Tragedyalar'ında yalnızlık bunalım ve yabancılaşma. *Journal of International Social Research*. 7-23.
- Guntrip, H. (2003). Şizoid Görüngü Nesne İlişkileri ve Kendilik. (Babacan, İ. Çev.) Metis Yayınları.
- Gürbüz, Ş. (2017). Coşkuyla Ölmek. İletişim Yayınları. İstanbul.
- <https://www.izdiham.com/sule-gurbuz-ile-roportaj/> et: 25.07.2021
- <http://www.psikoterapi.com/yalnizligin-kalesi-sizoid-kendilik-bozuklugu/> et: 11.09.2021
- Johnson, F. (1975). Psychological alienation: Isolation and self-estrangement. *Psychoanalytic Review*, 62(3), 369-405.
- Klein, R. (2013). Kendilik Bozukluklarının Terapisinde Yeni Ufuklar. Klein, R. Ve Masterson, J.F (Ed). Evrim, Tanım, Geleşimsel Teori, İntrapsişik Yapı (s. 3-58). Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.
- Katz, J. S. (2017). Terapistler İçin Kişilik Bozuklukları Rehberi. Lieberman, A. R. Ve Masterson, J.F (Ed). Şizoid Kişilik Bozukluğu (s. 139-172). Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.
- Koç, Y. (2019). Turgut Uyar şiirinde varoluşsal yalnızlığın dışavurumu. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Aydın.
- McWilliams, N. (2014). Psikanalitik Tanı: Klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak. (E. Kalem, Çev.) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- McWilliams, N. Ve Shedler, J. (2020). Psikodinamik Tanı Kılavuzu. Lingardi, V., & McWilliams, N. (Ed). Kişilik Sendromları Ekseni (s. 13-89). Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.
- Özakkaş, T. (2012). Masterson Yaklaşımına Genel Bakış. Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Özkan, B. (2020). *Norm Dışılığın Şizoid ve Türk Roman Kahramanlarındaki Görünümleri* (Master's thesis, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Şahin, D. (2021). Dinamik Psikoterapilerde Anamnez, Değerlendirme ve Formülasyon. Pinhan Yayınları: İstanbul.
- Taşdemir, S., & Asutay, H. (2019). Göçmen Yazını Bağlamında Tezer Özlü'nün "Yaşamın Ucuna Yolcululuk" Adlı Eserinde "Yalnızlık" Teması. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*. 34-41.
- Thylstrup, B., & Hesse, M. (2009). "I am not complaining" – Ambivalence construct in schizoid personality disorder. *American journal of psychotherapy*, 63(2), 147-167.
- Triebwasser, J., Chemerinski, E., Roussos, P., & Siever, L. J. (2012). Schizoid personality disorder. *Journal of personality disorders*, 26(6), 919-926.
- Wolff, S. (1991). "Schizoid" Personality in Childhood and Adult Life I: The Vagaries of Diagnostic Labelling. *British Journal of Psychiatry*, 159(05), 615–620. doi:10.1192/bjp.159.5.615
- Yalom, I. D. (2011). Varoluşçu Psikoterapi. (çev: Zeliha İyidoğan Babayigit). Kabalacı Yayıncılık: İstanbul.